

En route

EN ROUTE

Une histoire sans fin

INLEIDING

Un of une reportage? Wat is het nu? En waarom zeggen we niet ‘*vous expectez*’ maar ‘*vous attendez*’? Net zoals veel andere scholieren vond ook ik de lessen Frans vaak een hele opdracht. Al die vervoegingen, verbuigingen, le vocabulaire, *Grammaire 2000*...

Maar kijk, zo’n dertig jaar later ben ik blij. Blij dat ik het Frans als tweede taal op school kreeg opgeleefd. Het is niet dat zinnen zoals *Jean va à la papeterie* mijn voorliefde voor Frankrijk onmiddellijk aanwakkerden, maar de kiem voor een latere *liaison* met de Franse wereld werd toen al gelegd.

Ik groeide op in Stasegem, een dorp dat deel uitmaakt van Harelbeke en dicht bij Kortrijk ligt. We woonden op zo’n vijftien kilometer van de Franse grens en op vijfendertig kilometer van Rijsel. Lille, zoals het in het Frans klinkt, was als grote stad veel dichterbij dan Gent, en zeker dan Brussel. Er was wel Kortrijk, maar dat is geen grootstad – het was trouwens ook een stad die sterk Frans gekleurd was. Elders in Vlaanderen of in Brussel lag die taalkwestie gevoelig, maar als goede West-Vlamingen dachten ze in Kortrijk vooral commercieel en dus afficheerden de winkels hun producten in het Nederlands en het Frans. Fransen werden en worden in Kortrijk in het Frans begroet en aangesproken. Dat is de pragmatische aanpak, niet de principiele. Klant is koning, ook de Franse klant.

Frans en Frankrijk waren heel aanwezig bij ons thuis en in de streek. Dat Frankrijk niet ver is, hoor je ook in de plaatselijke woordenschat. Een vork is een *fourchette*, een bord is een *assiette*. Het dialect is sterk Frans getint. Mijn grootmoeder was tweetalig opgevoed, zij had op internaat gezeten in Pecq, in Wallonië. Dat maakte dat zij heel veel Franse uitdrukkingen gebruikte, die wij dan overnamen. Mijn oom en tante woonden in Aalbeke, dicht bij Moeskroen. Daar liepen Frans en Nederlands door elkaar, dus hoorde ik daar ook vaak beide talen door elkaar.

Ik had ook een grootvader die in Outrijve woonde, een

gehucht van Avelgem aan de Schelde. Aan de overkant van de rivier ligt Henegouwen. Niemand in die grensstreek was bezig met ‘oei, het Frans komt ons hier overspoelen, we moeten Vlaanderen verdedigen’.

De broer van mijn grootvader, Willem Deprez, was lange tijd pastoor in Noord-Frankrijk. Die had drie kleine parochies in de buurt van Époux-Bézu, ten zuiden van Soissons, onder zijn hoede. Iedereen uit de buurt kwam bij hem thuis aanbellen met zijn zorgen en problemen – ‘de zoete inval’, zoals dat heet. In de jaren tachtig was een pastoor op het Franse platteland nog altijd een belangrijke figuur, terwijl dat in Vlaanderen toch al een stuk minder was. Hij deed ook nog altijd de mis in het Latijn, met de rug naar de mensen. Het Tweede Vaticaans Concilie van begin jaren zestig, waarbij de paus bepaalde om de mis voortaan in de volkstaal op te dragen en de drempel voor gelovigen te verlagen, was aan hem blijkbaar voorbijgegaan. Een bezoek aan onze nonkel pastoor in Frankrijk, abbé Guillaume, was altijd wel een leuke ervaring. Zijn laatste levensjaren kwam hij terug naar Stasegem en woonde hij opnieuw op de boerderij van mijn grootouders. Af en toe kwamen er dan Fransen op bezoek, in hun 2cv of *deux-chevaux*, zo typisch. Ze misten hem! In Frankrijk was hij geliefd geweest. Ze vonden dat een vorm van folklore: een Vlaamse pastoor die bijna als een missionaris in Frankrijk was komen werken. Hij heeft in 1952 zelfs een boek uitgebracht over zijn roeping en zijn werk als priester in Frankrijk: *Van het land naar het altaar*.

CLUB DOROTHÉE EN RAMKRAKEN

Wij konden in Stasegem de Franse televisiezenders goed ontvangen. 's Morgens waren er al ochtendprogramma's op TF1. We keken graag naar *Club Dorothée*, *Fort Boyard*, *Capitaine Flam*, of *L'École des fans* met de legendarische Jacques Martin.

Toen al, en nu nog altijd, zijn er veel Noord-Fransen die in dat stukje West-Vlaanderen waar ik opgroeide, komen werken of winkelen of zich komen ontspannen in het provinciaal domein De Gavers. Terwijl het Engels de wereld veroverde, zeker de wereld van de jongeren, was ook het Frans mij dus niet onbekend. Engels stond toen eigenlijk verder van mij af dan Frans.

Gaandeweg, in de jaren negentig, kreeg 'Frankrijk' bij ons een eerder negatief imago. Ramkraken in de streek, overvallen op juweliers, geldautomaten in de prak: vaak waren Fransen de schuldigen. Als er ergens een diefstal, overval of ander zwaar crimineel feit gebeurde, veronderstelden de West-Vlamingen al gauw dat de daders uit Frankrijk kwamen. Als we een auto met een Franse nummerplaat in onze straat zagen, dachten we bijna automatisch: tiens, wat komt die hier doen? Het gevaar kwam van over de grens. We woonden dicht bij de autoweg E17 en dat is toch de as van Frankrijk naar Nederland via Antwerpen, denk maar aan de drugstrafiek. Komt daarbij dat raamprostitutie verboden is in Frankrijk. Dus kwamen ze op bezoek naar onze steenwegen, waar er wél nog dames achter glas zaten. Die Fransen zetten de bloemetjes buiten bij ons, raakten dronken en kregen dan problemen in het uitgaansleven.

Vandaag is die negatieve bijklank over Fransen grotendeels verdwenen. Lille is een leuke uitstap geworden, met zijn binnenstad die zowel klassiek Vlaams als modern oogt, en natuurlijk

ook met zijn winkels. Het is Parijs niet, maar de stad geeft je wel de Franse flair. In de regio zijn ook enkele enorme *supermarchés*, zoals de Auchan net over de grens in Roncq, waar Vlamingen graag hun wijn en andere dranken kopen. De Fransen komen op hun beurt bij ons langs om hun sigaretten goedkoper aan te schaffen. En toen na het Schengenakkoord, halverwege de jaren tachtig, de grensbewaking wegviel – die files aan de grensovergang en de douane, dat was toch altijd een beetje schrik hebben van ‘we hebben toch niks mee in de auto dat niet mag?’ – werd Frankrijk als het ware geen buitenland meer. Vroeger beschouwden we de korte verplaatsing naar Lille nochtans als een hele reis. Toen die grens wegviel, werd Noord-Frankrijk even bereikbaar als de rest van Vlaanderen.

Thuis zijn we weinig op reis geweest. Mijn vader was eerst politieagent in Kortrijk en dan commissaris in Deerlijk, en mijn moeder was thuisverpleegster. Het grootste deel van mijn vakanties bracht ik door op de boerderij van mijn grootouders in Sta-segem. Als klasgenoten op school zeiden: ‘Wij gaan op reis naar de Ardèche of de Côte d’Azur of de Elzas’, dan klonk mij dat allemaal heel exotisch in de oren. We deden wel eens een daguitstap, bijvoorbeeld naar Le Touquet, die chique badplaats aan de mooie Opaalkust – dat was een goede twee uur rijden. Voor ons was Le Touquet toch een soort mythische plaats, en ze werd alleen maar legendarischer toen oud-premier Paul Vanden Boeynants daar begin 1989 een maand lang werd vastgehouden na een ontvoering. Le Touquet was ook zo’n badplaats waarvan iedereen zei dat de rijke ondernemers uit Zuid-West-Vlaanderen er rondliepen om met hun geld uit te pakken, omdat ze daar minder in de kijker zouden lopen dan in Knokke of Oostende. Nog zo’n onvergetelijke uitstap was die naar Éperlecques in Frans-Vlaanderen, waar je een grote bunker uit Wereldoorlog II kunt bezoeken vanwaaruit de nazi’s V2-raketten op Engeland wilden afvuren.

REPORTER, SANS FRONTRIÈRES

Ondanks al die banden met Frankrijk en met het Frans besliste ik op mijn achttiende toch om Engels te studeren aan de universiteit van Kortrijk en daarna in Leuven, een richting die toen nog Germaanse Filologie heette. Maar eigenlijk koos ik vooral voor Nederlands, en die studie kon je in die tijd alleen koppelen aan Engels, niet aan Frans. Ik bewonderde sowieso heel erg het Verenigd Koninkrijk, zeker vanwege zijn geschiedenis. Ik had de indruk dat de Britten de wereld regeerden – *they rule the waves* – en dat de Fransen er zo’n beetje bij hingen. Zoals ik in geschiedenislessen over WO II geleerd had dat het uiteindelijk de Britten en de Amerikanen waren die Hitler verslagen hadden, niet de Fransen. De grote momenten in de Britse geschiedenis waren recenter: in de negentiende en twintigste eeuw. Frankrijk associeerde ik met tijdsvakken uit een verder verleden: Napoleon, de Franse Revolutie, Louis Quatorze... Uiteindelijk was Engeland ook niet ver voor ons, we waren vanuit het Kortrijkse snel in Calais of Zeebrugge. De echte iconische zaken, die kwamen voor mij uit Groot-Brittannië: de *black cab*, de rode dubbeldekker, de aflossing van de wacht, de BBC, de Tower, Westminster...

Toch moet ik nu erkennen dat Londen mij nooit zo heeft gegrepen als Parijs. In Londen kun je onuitputtelijk veel dingen doen en zien, maar Parijs heeft voor mij emotioneel meer waarde, en dat heeft met ‘mensen’ te maken. In Londen lijken de meeste inwoners een passant in hun eigen woonplaats te zijn, terwijl de Parisiens zich meer hechten aan hun stad. In Parijs overleeft de volkse traditie beter en blijft die ene bistro staan waar hij altijd was – in Londen is er meer verloop.

Na mijn studie begon ik mijn journalistieke loopbaan bij de regionale televisiezender WTV, in Kuurne. Daarna werkte ik van 1999 tot 2006 bij VTM Nieuws. Ik volgde toen heel intensief het Sabena-verhaal op, waardoor mijn kennis van het Frans een boost kreeg. Maanden van onderhandelingen tussen vakbonden, de Sabena-directie en de regering hielpen mij om opnieuw meer Frans te spreken en te horen. Zeker als het ging om termen die te maken hadden met faillissement, bedrijfsvoering en stakingen, nam mijn woordenschat enorm toe.

In 2006 stapte ik over naar de nieuwsdienst van de openbare omroep VRT om voor het duidingsprogramma *Terzake* langere reportages te maken. Met de jaren werd ik meer en meer in het buitenland ingezet. Ik was toen verslaggever over verschillende landen: Italië, Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk... Ik mocht ook verschillende thema's behandelen: van de Griekse crisis tot de vluchtelingenproblematiek rond Calais. In 2015 vroeg hoofdredacteur Björn Soenens mij om naar *Het Journaal* over te stappen en om specifiek Frankrijk te gaan volgen. 2015 was ook het jaar van de terroristische aanslagen op het satirische weekblad *Charlie Hebdo*, in het Stade de France, in de concertzaal Bataclan, aan de gasfabriek in Saint-Quentin... Al snel werd Frankrijk mijn uitgelezen terrein.

De VRT had noch voor Frankrijk noch voor het Verenigd Koninkrijk een vaste, inwonende reporter. We deden en doen natuurlijk wel een beroep op freelancers. In Londen hadden we ooit Roger Simons en nu Lia van Bekhoven, terwijl collega Ivan Ollevier dat land vanuit Brussel opvolgt en af en toe over en weer reist. In Frankrijk hebben we Frank Renout, maar net als Lia werkt die ook voor andere media. Ikzelf volg het land voltijds op, zonder er te wonen. Dat betekent wel dat ik heel veel in Frankrijk vertoef. Ofwel voor verslaggeving over de actualiteit die je kunt voorspellen, zoals verkiezingen of processen, ofwel voor onverwachte feiten, zoals terreuraanslagen, bosbranden, stakingen...

FRANCE INFO

Elke dag bekijk, beluister en lees ik de Franse media, dat is logisch. Sowieso is het journaal op TF1 om 20 uur 's avonds een must. Het is er bij journalisten ingeslepen om het BBC-journaal als het allerbeste van de wereld te beschouwen, de maatstaf. Maar ik moet zeggen: het nieuws van TF1 is kwalitatief minstens even goed als dat van de BBC, misschien zelfs beter. Ze sturen hun reporters ook overal ter plaatse, waar ook ter wereld. Dat is indrukwekkend. Ze werken erg nieuwsgedreven, zijn overal bij, maar slagen er ook nog eens in om een nieuwsverhaal als de beste in beeld te brengen. Het blijft namelijk televisie, je moet wat kunnen zién. Als er een bosbrand is, dan moet je de vlammen kunnen tonen.

Van alle Europese televisiezenders heeft de BBC de grootste nieuwsredactie, zeker met BBC World erbij. Maar de televisiezender met de grootste financiële armslag, de meest diverse programma's en de meeste kijkers in eigen land, dat is TF1. Een commerciële zender die vaak als eerste omroep in Europa durft te vernieuwen en te experimenteren.

Het succes van het TF1-journaal is deels te danken aan de grote aandacht voor regionaal nieuws. Jarenlang was Jean-Pierre Pernaut daarvan het gezicht. Pernaut overleed in maart 2022 nadat hij maar liefst 33 jaar het middagjournaal van TF1 had gepresenteerd. Hij introduceerde de zogenaamde 'regionale TV-equipes', zodat er meer reportages uit het landelijke Frankrijk te zien waren. *Amoureux des régions* werd hij genoemd omdat hij alle Franse regio's in het journaal aan bod liet komen, niet alleen het nieuws uit Parijs of de andere Franse grootsteden. TF1 durft echt, vooral in de komkommertijd, een soort van *Frankrijk Vakantieland* in het journaal te brengen en regionale feesten, gerechten, ambachten of curiositeiten te belichten. De

Fransen houden daarvan. Zelfs voor één nieuwsbericht durven ze stukjes reportage uit verschillende regio's in te voegen. Neem nu een nieuwsbericht over meloenen: dan monteren ze fragmenten van een meloenenboer op zijn veld in een of andere regio op het platteland, enkele fragmenten van een fabriek die meloenen verwerkt nabij een stad, en ten slotte een paar fragmenten van de haven waar de meloenen verscheept worden. Drie regio's in één reportage, daar zijn ze sterk in. Ze hebben dan ook over het hele land reportageploegen klaarstaan.

TF1 staat met zijn berichtgeving altijd dicht bij wat de mensen willen weten. Het nieuws is daarom ook zeer consumentgericht. Een thema als 'koopkracht', dat heel veel mensen interesseert, zal bij TF1 altijd veel aandacht krijgen. Wat je bij ons in *Test Aankoop* leest of bij *De inspecteur* op Radio 2 hoort, zie je in het journaal van TF1: de beste koop, de meest voordelige abonnementsformules, hoe verander je van energieleverancier? Maar tegelijk hebben ze net zo goed diepgaande reportages over Oekraïne of Afghanistan.

Er is natuurlijk nog veel meer dan TF1. Je hebt de hoofdzender van France Télévisions: de openbare omroep France 2 (het vroegere Antenne 2), dat het best bekeken journaal brengt na dat van TF1. En dan heb je zenders die 24 uur op 24 nieuws brengen, zoals het zeer snelle BFMtv (het CNN van Frankrijk als het ware), LCI (een pure nieuwszender die van TF1 is), France Info en France 24, het eerder rechtse Cnews, LCP (een zender van de Franse Senaat die ook reportages maakt over het buitenland)... Ook op de radio heb je als nieuwswjunkie keuze te over: RMC (dat samenwerkt met BFM), France Inter, France Info, RTL, Europe 1...

Wat daarbij opvalt, is hoe eindeloos lang iedereen op die televisie- en radiozenders kan praten. Bij ons is Radio 1 toch dé nieuwswzender. Om het uur hebben wij een nieuwsbulletin en dan

's morgens en 's avonds een duidingsprogramma van een uur of drie. Maar verder hoor je op Radio 1 nog heel veel muziek, ook tijdens die informatieve programma's, tussen de nieuwswitems of de interviews door. Niet zo in Frankrijk, daar is het kletsen-kletsen-kletsen zonder ophoud – dat is een heel andere cultuur. Het is alsof men niet loskomt, of niet los wil komen, van de actualiteit. Er is een enorme drang naar informatie. En: ze horen zichzelf graag praten. Twee of drie presentatoren, vijf of zes gasten, er wordt voortdurend gepraat. Het woord is belangrijk. Zowel vragen als antwoorden mogen uitgebreid zijn. Als bij Radio 1 de leuze luidt 'Alles begint met luisteren', dan is het in Frankrijk eerder 'Nooit stoppen met praten'.

Net als bij ons komen in die tv-of radiostudio's vaak belangrijke gasten langs: mensen met een mening, met expertise, met ervaring. Maar opmerkelijk is dat de journalisten een actieve rol spelen in het debat. 'Grand reporters' noemen ze zich ook, dat zijn de topjournalisten die meebepalen hoe het nieuws eruitziet, wat ze belichten en wat niet, en die dus ook de publieke opinie mee vorm geven. De nieuwswankers op de Franse televisie zijn zeer belangrijke en invloedrijke mensen. Het zijn – veel meer dan bij ons – echte sterren. Iemand als Patrick Poivre d'Arvor is dertig jaar lang hét gezicht geweest van het 20 uur-journaal, eerst op Antenne 2, dan op TF1. De man was zo'n merk dat zijn initialen PPDA al genoeg waren voor herkenning en erkenning. Maar in 2021 doken er getuigenissen van vrouwelijke collega's op over seksueel misbruik van PPDA. Dat groeide in Frankrijk uit tot een enorm schandaal: de vedette viel van zijn voetstuk. Ten tijde van het presidentschap van Nicolas Sarkozy was er dan weer sprake van dat nieuwswlezeres Claire Chazal op TF1 vervangen zou worden door Laurence Ferrari. Dat wekte zoveel beroering en discussie op dat zelfs de president er zich mee bemoeide. Het is in Frankrijk dus bijna een staatszaak wie het 20 uur-journaal presenteert.

UN JOURNAL, C'EST UN MONSIEUR

Frankrijk heeft ook een rijke krantentraditie. Zelf lees ik graag *Le Figaro*, een krant die zich eerder centrumrechts noemt en iets makkelijker leest dan het meer progressieve *Le Monde*, dat doorwrochter is. *Le Parisien*, die trouwens niet alleen over Parijs schrijft, is misschien wel de leukste krant, met een mooie mix van analyse en anekdotiek. Er bestaan ook uitstekende regionale kranten, zoals *La Voix du Nord*, *Ouest-France*, *Sud-Ouest*, *Le Dauphiné Libéré*... Die hebben elke dag vele tienduizenden, sommige zelfs honderdduizenden lezers. Wie in een bepaalde regio woont, moet gewoon een regionale krant kopen om bij te blijven over het plaatselijke nieuws.

Ik was positief verrast toen ik ontdekte hoe fel de Fransen geloven in degelijke, onafhankelijke journalistiek, in wat vaak onderzoeksjournalistiek genoemd wordt. Neem nu www.media-part.fr, een digitale nieuwssite die regelmatig sterk onderzoek verricht en affaires uitbrengt. Daar is duidelijk een markt voor. *Charlie Hebdo* is een geval apart. Tot de terreuraanslagen in 2015 was dat weekblad een beetje op sterven na dood, maar daarna krabbelde het recht. Het publiek had de bijtende satire van het magazine precies herontdekt en vond het belangrijk dat zoiets bleef bestaan.

Bepaalde kranten en nieuwsbladen dragen in Frankrijk nog altijd een duidelijke politieke voorkeur uit. Neem nu *Libération*, een openlijk linkse krant die nog altijd consequent de stem van de vooruitstrevende en eerder stedelijke kiezer vertolkt. Toen Emmanuel Macron herverkozen was als president, kopte *Libération*: 'Merci qui?'. De krant wilde zo tonen dat Macron zijn herverkiezing aan de linkse stemmen (tegen radicaal-rechts)

te danken had. Wie *Libération* koopt, kiest partij. Ook wie op straat loopt met het weekblad *Valeurs Actuelles* onder zijn arm, krijgt onmiddellijk een stempel: dat is iemand die radicaal-rechts stemt. *Le Nouvel Obs* (vroeger *Le Nouvel Observateur*) is links, *Le Point* eerder rechts.

Fransen kunnen met andere woorden hun maatschappelijk standpunt met elkaar communiceren alleen al door een bepaald nieuwsmedium te kopen en te lezen. In Vlaanderen heb je dat veel minder dan vroeger. Het is niet omdat je *De Morgen* of *De Standaard* leest dat mensen je automatisch met een bepaalde partij zullen associëren. Die verzuiling via de media is grotendeels weg bij ons, maar in Frankrijk bestaat die nog altijd. Als ik in Frankrijk aan een kiosk verschillende kranten en tijdschriften koop, dan kunnen ze al raden dat ik een journalist ben. Alleen journalisten lezen kranten van alle gezindten.

LATIJNSE ZIEL

Voor mijn werk passeer ik voortaan wel maandelijks eens in Frankrijk. Heel vaak in Parijs. Vaak hoor ik hier dan zeggen: 'Parijs, dat kun je met de auto gemakkelijk op en af doen in één dag.' Maar dat is een misvatting. Je moet vanuit Brussel tot in het centrum van Parijs minstens 3,5 uur rekenen. Als je heen en terug optelt, zou je op een dag dus 7 uur in de auto zitten, en dan mogen er geen extra files bij komen. Het is nagenoeg ondoenbaar om in één dag naar Parijs te rijden, een reportage te draaien en diezelfde dag nog terug te rijden. Met de trein ben je er sneller, maar wij hebben als tv-ploeg zoveel technisch materiaal mee voor opnames en montage, dat is niet handig. Met de auto ben je ook meer mobiel, je kunt je snel verplaatsen naar waar het brandt, letterlijk en figuurlijk.

Je moet ook niet verwachten dat je in een Latijnse stad als Parijs heel snel je nieuws kan vergaren. Met 'Latijns' bedoel ik dat de zeden en gewoonten van een zuiderse cultuur het ritme van de dag bepalen. Parijs is in dat opzicht toch al een zuiderse stad, in elk geval meer dan om het even welke Vlaamse stad. De ochtenden in Frankrijk 'bouwen zich op'. Vóór 10 uur is er niet veel mogelijk: een interview, de start van een betoging... Het is al gauw 11 uur voor er iets belangrijks gebeurt. En de middag-lunch is zo goed als heilig, net als de zondagsrust. Daar moet je allemaal mee rekening houden als je iets in Parijs wil plannen. Willen we reportages draaien buiten Parijs, in een van de regio's, dan kan het allemaal nog veel langer duren, alleen al door de afstanden. Voor de aanslagen naar Nice, voor de vluchtelingen naar Calais, voor de bosbranden naar de Gironde, voor de verkiezingen naar zo'n beetje overal. Dat kost heel veel kilometers in de auto, maar dat moet, want Frankrijk is veel meer dan Parijs.

In Frankrijk ben je dus constant *en route*. En onderweg maak je kennis met de diversiteit van het land: zijn grandeur die het land groot en vaak ook bewonderenswaardig maakt, zijn identiteit waar de Fransen zo trots op zijn, en zijn weerspanning die maakt dat onder het cliché 'leven als God in Frankrijk' ook een borrelende bron van permanent ongenoegen zit.

Die ontevredenheid vind je in Frankrijk overal en is aanleiding tot conflicten tussen verschillende groepen mensen. De rijke burgers storen zich aan de arme mensen en vice versa. De autochtonen begrijpen de allochtonen niet, de aanhangers van de lekenstaat liggen op ramkoers met de radicale moslims, de katholieke gelovigen vechten om hun plaats in de maatschappij, (extreem)rechts bekampt (extreem)links – of was het andersom? Er zijn Fransen die de immigranten willen verwelkomen en Fransen die ze zo snel mogelijk weg willen. Er is politiek gekraak tussen de grootsteden en het platteland. Er zijn burgers die gehecht zijn aan of juist worstelen met het grootse of soms deplorabele verleden van hun natie.

Allemaal aspecten die Frankrijk ongemeen boeiend maken. Voor mij, en ook voor u, lezer. Hopelijk wordt Frankrijk er tijdens het lezen van dit boek alleen maar boeiender op. *En route!*

BORGERHOFF
& LAMBERIGTS

Gent, België

info@borgerhoff-lamberigts.be

www.borgerhoff-lamberigts.be

ISBN: 9789072201225

NUR: 740

D2023/11.089/74

©2023, Borgerhoff & Lamberigts nv

Auteur: Steven Decraene

Eindredactie: Thijs Delrue

Vormgeving cover: Evelien Degeyter

Vormgeving binnenwerk: Robin J. August

Coördinatie: Wim De Bock, Julie De Coninck & Joni Verhulst

Coverbeeld: Cyril Carnevilliers

Gedrukt in Europa

Eerste druk: april 2023

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.